

BUDINČIŲ GLOBOTOJŲ PATIRTYS KURIANT VAIKUI SAUGIĄ APLINKĄ

JULIJA EIDUKEVIČIŪTĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS.

VAIDA MARKUCKIENĖ

VŠĮ BIRŽŲ RAJONO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRAS, GLOBOS CENTRAS

Anotacija. Straipsnyje pristatomas kokybinis tyrimas, kuriame analizuojamos budinčių globotojų patirtys kuriant vaikui saugią aplinką globos proceso metu. Remiantis socialinio konstrukcionizmo perspektyva, teigiančia, kad realybė, kurią žmonės priskiria savo pasauliui, yra socialiai sukonstruota, tyrimu siekiama atskleisti budinčio globotojo konstruojamus saugios aplinkos elementus vaiko globos procese. Tyrimo rezultatai rodo, kad budintys globotojai patenkina globotinio priklausomybės šeimai poreikį, stengiasi vaikams sukurti saugią aplinką, suteikia jiems dėmesį ir psichologinį palaikymą, tenkina jų fiziologinius poreikius, stengiasi užtikrinti nenutrūkstamą ryšį su vaiko biologine šeima.

Reikšminiai žodžiai: budintis globotojas, globojamas (rūpinamas) vaikas, globos procesas.

ĮVADAS

Pastaruojų metu Lietuvoje daug dėmesio skiriama vaiko gerovės įgyvendinimo klausimams. 2018 metų viduryje pradėta įgyvendinti vaiko teisių apsaugos reforma, tad atsirado aiškesnis atskirų smurto formų prieš vaikus kaip vaiko teisių pažeidimų teisinis reglamentavimas. Be to, prasiplėtė koordinuojamai teikiamų paslaugų šeimai spektras. Dėl šios reformos paimti vaiką iš tėvų tapo ne tik sunkiau, bet ir kaip kraštutinė

priemonė įmanoma tik tuomet, kai, nustačius vaiko apsaugos poreikį, pritaikius laikinąją priežiūrą bei suteikus pagalbą biologinei šeimai, situacija nesikeičia arba blogėja. 2018 m. sausio 19 d. buvo patvirtintas Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, kuriame patvirtintos budinčio globotojo kaip Lietuvoje naujos pareigybės funkcijos, kurios vėliau atsiranda ir LR socialinių paslaugų įstatyme kaip atskira vaiko globos forma. Budintis globotojas prižiūri vaiką, kuris nėra susijęs giminytės ryšiais, savo gyvenamojoje vietoje ir natūralioje šeimos aplinkoje, užtikrindamas jam emocinį bei fizinį saugumą, visavertį vaiko poreikius atitinkantį ugdymą, auklėjimą ir kasdienę priežiūrą. Globos centrų duomenimis, 2021 m. balandžio mėnesį Lietuvoje buvo 243 budintys globotojai, kurie prižiūrėjo 253 vaikus.

Lietuvoje kasmet nustatoma apie tūkstančio vaikų globa (rūpyba). Nuo 2019 m. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdo projektą „Vaikų gerovės ir saugumo didinimas, paslaugų šeimai, globėjams (rūpintojams) kokybės didinimas bei prienamumo plėtra“, kurio metu buvo įkurti savivaldybės lygmenyje veikiantys globos centrai. Vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos duomenimis (2019 m. ataskaitoje, toliau – VVTAĮT), per 2019 m. globa (rūpyba) buvo nustatyta 1306 vaikams, kurie prarado tėvų globą, o 2020 m. laikinai globojama buvo 850 vaikų. Iš jų šeimose – 453 (58 proc.), globos institucijose – 146 (19 proc.) ir globos centruose – 168 (22 proc.). 2019 m. 1204 vaikai buvo laikinai globojami: šeimose – 653 (54 proc.), šeimynose – 22 (2 proc.), globos institucijose – 278 (23 proc.) ir globos centruose – 251 (21 proc.). Per 2020 m. nuolatinė globa (rūpyba) buvo nustatyta 744 vaikams – 76 proc. šių vaikų globa nustatyta šeimose. 2020 m. pabaigoje nuolat globojami buvo 5 748 vaikai. Iš jų didžioji dalis – 3 990 vaikų – buvo globojami šeimose, 314 – šeimynose, 1 444 – socialinės globos institucijose. 2020 m. šeimose buvo globojama (rūpinama) 69 proc. visų globojamų vaikų.

Vaiko atskyrimas nuo biologinių tėvų turi reikšmės jo raidai. Zbarskaitės (2009) teigimu, tėvų netektis sutrikdo vaiko raidą, be to, vaikui, kentusiam biologinių tėvų nesirūpinimą ar prievartą, pasireiškia

nepriežiūros ir patirto smurto problemos (Pūras, Ulevičiūtė, 2010; Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007). Dėl netinkamos biologinių tėvų globos sumenksta vaiko savivertė ir susiformuoja nepasitikėjimas jį supančiu pasauliu (Gvaldaitė, 2017; Zbarauskaitė, 2009), todėl kyla didelių iššūkių dėl jo visapusiško vystymosi. Dėl to gali atsirasti psichinės sveikatos ligų, uždarumas arba agresija, nusikalstamas elgesys, mokymosi sunkumų (Caw, Sebba, 2014; Samašonok, 2013; Zbarauskaitė, 2009). Vaiko vystymuisi labai svarbu saugumas bei stabilių ir teigiamų santykių poreikio tenkinimas su patikimu žmogumi. O šie poreikiai geriausiai patenkinami šeimos aplinkoje (Šivickytė, Žydžiūnaitė, 2008). Tai patvirtinta ir šiuolaikinėje vaiko globos koncepcijoje, kurioje pabrėžiamas vaiko globos šeimoje prioritetas (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016).

Priimti svetimą, dažniausiai gyvenimo jau traumotą vaiką į savo namus – nemenkas iššūkis, nes būtent budintys globotojai pirmieji patiria agresyvų arba uždarą, probleminį vaiko elgesį (Caw, Sebba, 2014, p. 109). Todėl nekyla abejonų, kad budintys globotojai privalo turėti tėvystės gebėjimų, tokių kaip parama vaikui, tinkamo elgesio skatinimas, tinkamas drausminimas ir ribų nustatymas (Burvytė, 2015), žinių apie vaiko raidą, išmanyti apie psichologines traumas, kad geriau suprastų vaikų elgesio motyvus.

Kalbant apie Lietuvą, šalyje vis dar trūksta mokslinių tyrimų, kurie nagrinėtų vaikų globos procesą iš globėjų (rūpintojų) perspektyvos. Tyrimas aktualus, nes budintys globotojai yra pirmieji, kurie suteikia vaikui saugų prieglobstį ir padeda krizinėje situacijoje. Lietuvoje trūksta tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama budinčių globotojų veikla ir jos specifika vaiko globos proceso metu, todėl tikslinga atlikti tyrimus, padedančius atskleisti budinčių globotojų patirtis vaiko globos proceso metu. Tai padėtų atskleisti jų poreikius, kylančias problemas, o jų pagrindų būtų galima tobulinti pagalbos budintiems globotojams sistemą, kad būtų užtikrinta vaiko globos kokybė.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti budinčių globotojų konstruojamus saugios aplinkos elementus vaikui patekus pas laikinus globėjus.

SAUGIOS APLINKOS SVARBA SMURTĄ BIOLOGINĖJE ŠEIMOJE PATYRUSIAM VAIKUI

Trauma – tai įvykis, kuris sutrikdo asmens normalaus gyvenimo suvokimo ribas ir sukelia grėsmę gyvybei, kūno ar psichikos visumai (Barkauskienė ir kt., 2018). Zbarauskaitė (2009) teigia, jog trauma – tai stiprus emocinis išgyvenimas, su kuriuo sunku susitvarkyti. Trauminės patirtys – tai įvykiai, kurių metu gali būti patiriama grėsmė ir fiziniam sužeidimui, žmogaus mirtis, kuri dažnai sukelia baimę, siaubą, beviltiškumą (Staržinskaitė, 2017). Anot Zbarauskaitės (2009), žmogus gali patirti traumų įvairioje aplinkoje, tačiau pastebėta, jog trauminius išgyvenimus vaikai dažniausiai patiria biologinių tėvų namuose. Smurtas šeimoje dažniausiai trunka ilgai, tad vaiką traumuoja labiausiai. Ilgalaikės traumos labai neigiamai paveikia vaiką, nes sutrikdo jo kaip asmenybės raidą, nebeleidžia jam tobulėti ir visapusiškai atsiskleisti (Allen, Wozniak, 2011).

Sruoga ir Jakubkaitė (2002) išskiria šias vaiko fizinės prievartos pasekmes: agresiją ir silpną savikontrolę, sunkų prisirišimą prie žmonių, pažintinės ir moralinės raidos sutrikimus. Liobikienė (2016) teigia, kad vaikas, kuris patyrė fizinį smurtą, bijo fizinio kontakto su suaugusiais, sunkiai užmezga socialinius kontaktus, jam nesiseka mokytis, susikaupiti, neretai sulėtėja jo kalbos vystymasis. Didesni vaikai yra linkę bėgti iš namų, nusikalsti. Samošonok ir kt. (2010) teigia, kad fizinis smurtas, naudojamas prieš vaiką, turi įtakos jo netinkamo, agresyvaus ir socialiai nepriimtino elgesio modelio įsisavinimui ir formavimuisi. Vaikams, kurie patyrė fizinį smurtą šeimoje, pasak Kairienės (2010), būdingi neigiami emociniai protrūkiai, prasta savikontrolė, atsilieka jų kognityvinė branda. Patirtą skausmą lydi nuolatinis nerimas, tad vaikai, norėdami nusiraminti, išitraukia į įvairias išorines veikas: ankstyvą seksualinę patirtį, persivalgymą, alkoholio ir narkotikų vartojimą, savęs žalojimą (Giedrimas et al., 2013). Greeson ir kt. (2011) patvirtina kitų autorių išsakytas mintis, kad neigiama patirtis šeimoje ir patirtos traumos atskleidžia per vaikų netinkamą elgesį.

Tureikytės ir kt. (2008) atlikto tyrimo duomenys atskleidė, kad Lietuvoje dažniausios psichologinio smurto prieš vaikus formos yra šaukimas, barimas, įžeidžiančios replikos, žeminantis juokas, ignoravimas, nekalbėjimas. Kairienė (2010) psichologinio smurto požymius įvardija kaip žiaurų elgesį su vaiku, kai jis ignoruojamas, žeminamas, iš jo tyčiojasi, grasinama. Liobikienės (2016) teigimu, psichologinis smurtas pasireiškia pravardžiavimu, kritikavimu, bauginimu, manipuliacija, apribota bendravimo galimybe, emocine kontrole, šaltumu. Kairienė (2010) teigia, kad dėl patirto psichologinio smurto vaikams gali išsivystyti įvairių psichikos ligų. Vaikams, patyrusiems tokių smurtą, būdingas emocinis nestabilumas, agresyvumas, menka savivertė. Vaiko išorėje psichologinis smurtas nematomas, jis yra nukreiptas į jo vidų, siekiant sutrikdyti emocinį ir psichologinį balansą. Darkwah ir kt. (2016) nuomone, skausmingą patirtį išgyvenę vaikai yra psichologiškai jautrūs. Dėl šios priežasties jie nesugeba valdyti emocijų, greitai susierzina, supyksta, tampa agresyvūs, gali smurtauti prieš kitus ar niokoti daiktus.

Seksualinės prievartos aukos patiria įvairius neigiamus jausmus: kaltę, pyktį, liūdesį, nerimą (Giedrimas et al., 2013). Vaikas, patyręs seksualinę prievartą, jaučia ilgalaikes pasekmes, kurios sumenkina jo savivertę, sutrikdo santykius su suaugusiais ir visu pasauliu, stigmatizuoja (Pūras, Ulevičiūtė, 2010). Liobikienės (2016) teigimu, tokie vaikai nebepasitiki savimi ir kitais, sunkiai bendrauja su aplinkiniais, yra uždari ir blogos nuotaikos, pradeda bėgti iš namų, anksti pradeda lytinius santykius, linksta į paleistuvystę, prostituciją. Jaunesniems vaikams būdingas viešas seksualinis elgesio demonstravimas. Prievartą ir netinkamą elgesį patyrusiems vaikams būdingi specifiniai poreikiai, susiję su savo emocijų atpažinimo, supratimo ir išreiškimo trūkumu, jiems trūksta empatijos (Young, Widom, 2014).

Nepriežiūrą kaip smurto formą nustatyti sunkiausia, nes vaikas nesupranta, kad jo tėvai netinkamai juo rūpinasi (Kairienė, 2005). Vaiko nepriežiūra yra labiausiai paplitęs netinkamo elgesio su vaikais tipas, kuris labai paveikia tinkamą vaiko raidos vystymąsi (Widom, Maxfield, 2001). Gudžinskienės darbe (2013) išskiriamos trys vaiko nepriežiūros rūšys: a) fizinė, kai netenkinami fiziniai vaiko priežiūros poreikiai, b)

emocinė, kai netenkinami psichologiniai vaiko poreikiai, c) socialinė, kai netenkinami vaiko socialiniai įgūdžiai ir poreikiai. Liobikienė (2016) nepriežiūrą įvardija kaip reiškinių, kuris pasižymi nesuteikimu vaikui to, kas būtina, kad jis normaliai vystytųsi, augtų ir bręstų. Kuo ilgiau vaikas neprižiūrimas, tuo labiau tai paveikia jo socializacijos vystymosi procesą (Pasaravičienė, 2008). Vaikas gali būti patyręs ne vieną tėvų netinkamo elgesio formą, tad bet kuri iš jų jam gali sukelti visapusišką apleistumą (Staržinkaitė, 2017; cit. Wade et al., 2011).

Schofield ir Beek (2005) atkreipia dėmesį, kad vaikai, kurie nuo vaikystės yra patyrę apleistumą, kuriais buvo nepakankamai rūpinamasi ar rūpestis buvo lydimas emocinio ar fizinio smurto, bando adaptuotis pagal tą auklėjimą, kurį patyrė iš jam svarbių žmonių. Autoriai pastebi, kad vaikai turi prisitaikyti prie biologinių tėvų žalojančio elgesio. Tikroji elgesio dezorganizacija, prasidėjusi kūdikystėje, perauga į daugybę suaugusiųosius kontroliuojančių, išgyvenimo strategijų vaikystėje ir paauglystėje. Pagrindinis iššūkis globėjams auklėjant smurtą patyrusį vaiką yra jo gilus nepasitikėjimas aplinkiniais ir poreikis kontroliuoti kitus. Vaikas, patekęs pas naujus globėjus, kurie bando sukurti saugią aplinką, dažnai žiūri į juos nepasitikėdamas ir įtariai, nes jau yra išmokęs, kad suaugusiųosius reikia kontroliuoti, nes, kaip įprasta, globėjai – nerimo ir apgaulės, o ne saugumo šaltinis. Ryšys tarp tėvų ir vaikų turės įtakos globojant vaikus, kaip ir nepažeistose šeimose, nes prisirišimo ir globos sistemas suaktyvins panašūs artumo ir saugumo poreikiai.

TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimas remiasi grindžiamąja teorija kaip kokybinio tyrimo strategija. Šios teorijos tikslas – siekti prasmės ir suvokimo apie stebimą fenomeną, kuris pagrįstas subjektyviomis tyrimo dalyvių patirtimis ir joms suteikiamomis subjektyviomis prasmėmis (Ruolytė-Verschoore, Ruškus, 2012). Kadangi tyrimu siekiama atskleisti budinčių globotojų patirtis kuriant globojamam vaikui saugią aplinką, pasirinktas kokybinio tyrimo metodas, kuris padeda, sutelkus dėmesį į žmonių patirtis konkrečiuose socialiniuose ir kultūriniuose kontekstuose, atskleisti gilesnę tyrimo

dalyvių patirtį, o tyrimo autorėms – daugiau galimybių daryti interpretacijas ir pastebėjimus (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Tyrimo dalyvių atranka atlikta pagal tikslinę imtį, kuri sudaryta pagal kriterinės atrankos metodą. Pagrindinis kriterijus – tyrimo dalyviai turi būti baigę budinčių globotojų kursus ir turėti patirties kaip budintys globotojai. Tyrime dalyvavo šešios budinčios globotojos, kurių amžiaus vidurkis yra 57 metai. Tyrimo metu kiekviena budinti globotoja rūpinasi dviem laikinai apgyvendintais įvairaus amžiaus vaikais, su kuriais neturi giminystės ryšių. Be to, dvi tyrimo dalyvės papildomai nuolat globoja vaikus. Ilgiausia globos patirtis – 2 metai, trumpiausia – metai.

Tyrimas atliktas 2020 m. kovo 13–21 d. Tyrimui atlikti buvo taikomas kokybinių duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Interviu skaičius apibrėžtas remiantis prisotinimo principu, kai tyrimo dalyvių suteikiama informacija pradeda kartotis. Gauti duomenys įrašyti į analizės lentelę, kurioje duomenys klasifikuoti pagal kategorijas ir subkategorijas. Analizuojant tyrimo duomenis buvo remiamasi Žydžiūnaitės (2011) turinio (*content*) analizės technika.

Atliekant tyrimą buvo išpildyti esminiai kokybiniam tyrimui būdingi etikos principai: pagarba asmens orumui, savanoriškumas, konfidencialumas ir asmens anonimiškumas (Žydžiūnaitė, 2011). Tyrime laikytasi konfidencialumo principo.

TYRIMO REZULTATAI

Dauguma globojamų vaikų yra patyrę netinkamą elgesį su jais, todėl juos nuolat lydi elgesio problemos ir įsisenėjusios traumos, kurias tenka įveikti (Greeson et al., 2011). Visa tai apsunkina jų globos procesą (Eggertsen, 2008). Globėjai šiems vaikams vaidina labai svarbų vaidmenį, jie siekia sukurti jiems saugios šeimos modelį, sistemą, kad globotiniai galėtų tinkamai vystytis ir gebėtų susidoroti su savo traumomis.

Saugios aplinkos globotiniui kūrimas. Globojamų vaikų poreikių tenkinimas stabilioje ir saugioje erdvėje suteikia galimybių jiems keistis ir tobulėti (Schofield, Beek, 2005).

Fiziškai saugi aplinka. Analizuojant gautus kokybinio tyrimo duomenis išryškėjo, jog budintys globotojai, siekdami, kad vaikas, o ypač mažametis, galėtų visapusiškai vystytis ir tobulėti jų namuose, stengiasi užtikrinti fiziškai saugią aplinką:

Reikia saugoti, nes jau pradėjo ropinėti <...> reikia nuolat su jais būti (Dalia).

Tyrimo dalyvė atskleidžia, kad rūpinasi kūdikių fiziniu saugumu nuolat prie jų būdama. Kaip teigia Žalimienė (2007), vaikai iš prigimties yra smalsūs, todėl suaugusiųjų pareiga – užtikrinti ir sukurti fiziškai saugią aplinką, kurioje jie galėtų mokytis, žaisti, siekiant išvengti situacijų, kuriose vaikas galėtų susižeisti, išsigąsti ar patirti traumų.

Emociškai stabili aplinka. Norint sukurti vaikui saugią aplinką, svarbi ir jo emocinė būseną, todėl svarbu kurti emociškai harmoningą erdvę, kurioje vaikas jaustųsi mylimas:

Tu turi suteikti vaikui ir meilės, ir prisiglaudimų, ir apkabinių. Juk negali atstumti vaiko, kuris viso šito nėra gavęs (Valė).

Tyrimo dalyvės vaikams suteikia fizinę artumą, meilę, skiria dėmesį, o šie potyriai leidžia vaikams pasijusti saugiams, nes patenkinamas jų reikalingumo poreikis, kuris didina vaiko savivertę. Schofield ir Beek (2005) teigia, jog tam, kad būtų skatinama vaiko savivertė ir savitvarda, globėjai su vaikais turi būti šilti ir dėmesingi.

Savo biologinėse šeimose vaikai dažniausiai patirdavo neigiamas emocijas, o jausmai ir emocijos asmenybės struktūrai yra reikšmingi, nes lemia žmogaus elgesį, jo veiklą bei santykius su kitais žmonėmis. Šiame tyrime dalyvavę budintys globotojai, įtraukdami globotinius į savo šeimą, moko juos pažinti teigiamas emocijas. Tyrimo dalyvė Dalia pabrėžia švenčių reikšmę vaiko emocinei socializacijai, tačiau galima pastebėti, kad rengdama šventes savo globotiniui naują kuriamą patirtį lygina su vaiko turėta patirtimi biologinėje šeimoje:

Pavyzdžiui, per šventes vaikai matė kitokią jų šventimą, gavo labai daug gerų emocijų (Dalia).

Kaip teigia Ivanauskienė ir Kliknaitė (2008, p. 156), „globėjų šeimoje patiriamos teigiamos emocijos skatina harmoningą vaiko raidą,

praturtina bendravimą, pasaulio suvokimą, išugdo empatijos jausmą, pasitikėjimą savimi ir kitais“. Prieraišumo teorija teigia, kad vaikui svarbu augti su jį prižiūrinčiu ir juo besirūpinančiu žmogumi, su kuriuo jis galėtų sukurti prieraišų ryšį (Gvaldaitė, 2017). Saugaus prisirišimo plėtojimas vaiko ir globėjų santykiuose gali būti vertinamas kaip intervencija, skatinanti emocinį saugumą. Tyrimo dalyvės Janina ir Valė atskleidė, kad prieraišų santykį su vaikais bando kurti atsiliepdamos į jų saugumo poreikio tenkinimą:

Jeigu prižiūrima mažus vaikus, tai keliamės ir naktį, nes juos reikia užkloti, pavalgydinti, nuolat prižiūrėti (Janina).

Aš taip pat budėjimo režimu gyvenau. Vis klausydavau, ar vaikas miega, o išgirdusi, kad iškrito „soskė“, bėgti raminti, pasupti, kad vėl užmigtu (Valė).

Tyrimo dalyvės, tinkamai atsiliepdamos į vaikų poreikius, sukuria saugumo jausmą, nes vaikas jaučiasi suprastas, kai turi jam pasiekiamus ir juo besirūpinančius asmenis. Fearon ir kt. (2010) nuomone, kai tėvai tinkamai reaguoja ir pastebi vaiko siunčiamus signalus, juos teisingai interpretuoja, vaikas jaučiasi išgirstas, tai suteikia jam saugumo. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad saugios aplinkos kūrimas priklauso ir nuo namų aplinkos, kurioje vaikai gyvena. Gvaldaitės ir Šimkonytės (2016) teigimu, sveikam ir darniam vaiko augimui reikalinga šilta namų aplinka. Tyrimo dalyvė Janina teigia, kad jos namuose vaikai jaučiasi nesuvaržyti:

Manau, kad saugią namų aplinką sukuriame, vaikų namai tiek negali suteikti, jokia būdu. Jie šiuose namuose nesuvaržyti, patys kada nori pasiima valgyti, patys žaidžia (Janina).

Janinos teigimu, svarbu nevaržyti vaiko namuose, leisti jam patenkinti savo poreikius tada, kada jis nori, o ne pagal sudarytą grafiką, nes tai ugdo jo savarankiškumą. Galima pastebėti, kad Janina savo kuriamą saugią namų aplinką lygina su vaikų globos namų aplinka. Tuo tarpu tyrimo dalyvė Dalia teigia, kad jų šeima globotiniams suteikia galimybę stebėti šeimos narių tarpusavio santykius:

Taip pat sukuriame šeimos aplinką, nes susirenka mūsų vaikai, jie mato, kaip mes bendraujame, tai yra tinkamo šeimos modelio pavyzdys (Dalia).

Tyrimo dalyvė Dalia atskleidžia, kad demonstruoja globotiniams sveikų santykių schemas: tėvų ir šeimos modeliavimo, tėvų ir vaikų santykius, o globotiniai gali daug išmokti modeliuodami kitų asmenų veiksmus, ypač jei jie yra tinkamo šeimos modelio pavyzdys. Deveikienės, Giedrimo ir Lingienės (2011) teigimu, šeima – unikali sistema, kuri turi savo sukurtas, nusistovėjusias taisykles, papročius, tradicijas, pasižymi savitais bendravimo ypatumais, todėl vaikai, augdami šeimoje su savo giliomis tradicijomis, gali išmokti socialiai priimtino elgesio.

Fiziologinių vaiko poreikių tenkinimas. Žmogui svarbu patenkinti savo fiziologinius poreikius. Tad budintis globotojas, siekdamas užtikrinti visapusišką globotinio vystymąsi, privalo tenkinanti pagrindinius globojamo vaiko žmogiškuosius poreikius, kurie yra: maistas, meilė ir saugumas. Tyrimo dalyvė Julija teigia, kad ji globotiniams teikia visavertį maistą:

Turi aprūpinti maistu, gaminti. Bet aš gaminu maistą iš savo daržovių, jokių konservantų nenaudodama, nepirkdama tų dešrelių. Su vaikais ir vitaminų bombas darėme, kadangi vasara buvo, tai mes jas gėrėme, atstatinėjome ir stiprinome vaikų organizmus (Julija).

Visavertė mityba globotiniui svarbi, nes viena iš nepriežiūros pasekmių – vaiko prasta mityba ir sveikatos sutrikimai (Mills ir kt., 2013). Pasak Žalimienės (2007), visavertis maistas vaiko sveikatai ir normaliam vystymuisi yra labai svarbus, tačiau reikia atsižvelgti ir įvertinti vaiko amžių bei sveikatos būklę. Vaiko globėjai ne tik užtikrina sveiką ir visavertę vaiko mitybą, bet ir ugdo sveiką mąstymą, keičia įpročius.

Aprūpinimas apranga. Tyrimo dalyvės Julija ir Janina atskleidė, kad budintys globotojai ne tik turi rūpintis vaikų saugumu, jų priežiūra, bet ir aprūpinti kasdieniais, būtiniaisiais daiktais:

Atėjo, nieko neturėjo. Ėjome, pirkome, ieškojome. Nuo paprasčiausių šlepečių, visko reikėjo nupirkti, aprengti kažkaip tai. Apranga yra būtina, jau be to tai niekaip, negali vaiko išleisti nuogu užpakaliu. Visko reikia, pasirūpinti turi viskuo (Julija).

Tyrimo dalyvės stengiasi visapusiškai patenkinti vaiko pagrindinius poreikius, aprūpina tinkama sezonine apranga. Jos teigia, kad sunki tėvų materialinė padėtis, priklausomybės, netinkamai naudojami finansai nesuteikia vaikams visaverčio gyvenimo, jie neturi visų daiktų, reikalingų kasdieniam naudojimui.

Asmeninės erdvės suteikimas. Aplinka, kurioje vaikai gyvena, turi būtų švari, tvarkinga, saugi. Atskiras kambarys ir sava erdvė vaikui suteikia saugumo ir privatumo pojūtį, jis žino, kad turi aplinką, kurioje galės pabūti vienas. Privati aplinka leidžia sėkmingai plėtotis geram mikroklimatui, tarpusavio santykiams, fizinei vaikų sveikatai, emocinei savijautai. Tyrimo dalyvė Julija teigia, kad namuose vaikai turi savo erdvę, kurioje jų niekas netrukdo:

Mes suteikiame erdvę, kur jie gali užsidaryti ir būti, vienudu ir niekas jų „neklebins“ (Julija).

Vaikams kartais norisi atsiriboti nuo aplinkinių, ypač paaugliams. Tad savos erdvės turėjimas yra didelis privalumas. Žalimienės (2007) teigimu, patenkinus asmens privačios erdvės poreikį, labai padidėja bendras patogumo pojūtis.

Ivairių sričių specialistų pagalbos globotiniui užtikrinimas. Pasak Žalimienės (2007), vaiko sveikatos priežiūros užtikrinimas globojančiose šeimose – tai vaikui būtinų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas. Šio tyrimo dalyvės teigia, kad globotiniai gauna visas būtinas paslaugas, reikalingas tinkamai jų sveikatai užtikrinti. Tyrimo dalyvė Dalia sako, kad nuolat lankosi pas vaikų gydytoją:

Su mažyliu kas mėnesį einame pas gydytoją (Dalia).

Globotojos rūpinasi vaiko sveikata, užtikrina profilaktinius patikrinimus. Bendraudami su logopedu ir užtikrindami jo prieinamumą vaikui, tinkamai sprendžia problemas, susijusias su vaiko kalbos raidos vystymosi sunkumais. Kalbos sutrikimai apsunkina vaiko bendravimą, kyla mokymosi sunkumų, todėl, norint pašalinti vaiko kalbos sutrikimus, labai svarbus glaudus logopedo ir šeimos bendradarbiavimas (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2008). Analizuojant gautus tyrimo duomenis išryškėjo,

kad budintys globotojai rūpinasi ir vaiko psichinės sveikatos būkle. Tyrimo dalyvės teigia, kad jos užtikrina vaikams psichologo paslaugas:

„Man atrodo, kad depresijos vaikams netgi būta. Na, aš nežinau, kiek giliai. Vaikai yra savo dozę neigiamų emocijų gavę, tai tikrai išgyvenimų daug turėję. <...> Tai reikia psichologo pagalbos, būtinai. Mes gavome tą pagalbą. Buvome keletą kartų, tiek mokykloje kvietė vaikus, tiek šitoje tarnyboje (Julija).

Didieji vaikai lankosi pas psichologą (Viktorija).

Budinčio globotojos, suteikdamos globotiniui psichologo konsultacijų prieinamumą, užtikrina jo darnios asmenybės formavimąsi, sėkmingų santykių šeimoje ir mokykloje vystymą bei atkūrimą. Žalimienė (2007) mano, kad labai svarbu užtikrinti psichikos sveikatos paslaugų prieinamumą vaikams, kurie yra patyrę smurtą, išnaudojimą ir kurie turi elgesio problemų.

Berrick ir Skivenes (2012) teigia, kad moksliniais tyrimais pagrįsta, jog dėl neigiamos patirties šeimoje vaikai turi mokymosi sunkumų. Tyrimo dalyvės, siekdamos išsiaiškinti globotinių mokymosi sunkumų priežastis, kreipiasi į pedagoginę-psichologinę tarnybą, kuri įvertinusi mokinio žinias, gebėjimus ir įgūdžius, skiria ugdymo programas:

Parašiau prašymą, kad peržiūrėtų Švietimo pagalbos tarnyba, ištirtų jo gebėjimus mokslui. Jie tos srities specialistai, tegul pasižiūri, ar tikrai tam vaikui nereikia lengvesnės mokymosi programos skirti (Julija).

Kreipiausi į ŠPT tarnybą. Į komisijąėjome, kad nustatytų tokio elgesio priežastis (Valė).

Kaip teigia Zuoza (2013), psichologinės-pedagoginės tarnybos paskirtis – įvertinti vaikų specialiuosius ugdymo poreikius, o nustačius jų lygį, skirti specialųjį ugdymą, koordinuoti ir teikti švietimo pagalbą. Tad galima teigti, kad budintys globotojai, kreipdamiesi į psichologinę-pedagoginę tarnybą, užtikrina, jog vaikams būtų suteikta specialioji pedagoginė pagalba, kuri skatintų globotinių ugdymosi veiksmingumą.

Ryšių su biologine vaiko šeima palaikymas. Pasak Gvaldaitės (2017), globėjams atliekant savo pareigą, labai svarbu priimti vaiką

visapusiškai. Tačiau, kaip teigia Giedrimas ir kt., (2013), vaiko ryšių su jo artimaisiais užtikrinimas yra sunkiai suvokiamas ir priimtinas gebėjimas.

Suteikiama galimybė globotiniui bendrauti su biologiniais tėvais. Tyrimo dalyvė Marija teigia, kad globotiniai su tėvais gali susitikti Globos centro patalpose arba bendrauti telefonu:

Tėvų ir vaikų susitikimai vyksta per socialinį paslaugų centrą. Socialinės darbuotojos viską suorganizuoja, mus informuoja, kada mums paskirta diena ir laikas, ir mes atvykstame į susitikimą. Su tėvais asmeniškai nebendravu. <...> Kai paskambindavo, visada leisdavau pasikalbėti su mergaite (Marija).

Globos centro darbuotoja, organizuodama globotinių ir jų tėvų susitikimus, skatina globėjus įsitraukti į bendrą veiklą, siekiant stiprinti tėvų ir vaikų bendradarbiavimą. Globotoja, skatindama globotinius palaikyti ryšius su tikrąja šeima, tarsi siekia išteisinti biologinių tėvų netenkamą elgesį. Tyrimo dalyvė suteikia globotiniams galimybę kontaktuoti su tėvais ne tik susitikimų metu, bet ir naudojantis telekomunikacijomis. Tai patvirtina Austerberry ir kt. (2013) atlikto tyrimo gautus rezultatus, kurie atskleidė, kad vaikui svarbu bendrauti su biologine šeima. Tai nėra tik kontaktiniai susitikimai, globotiniai gali bendrauti ir kitomis priemonėmis – internetu, telefonu. Kita tyrimo dalyvė atskleidė, kad globotinių tėvai ateidavo susitikti su vaikais ir į namus, taip pat jie turi galimybę su jais pabendrauti ugdymo įstaigose:

Kol dar nebūvo susitikimų kambario, tėvai eidavo pas mus į namus, tad labai gerai, kad dabar tokia patalpa yra. Atvedame vaikus, jie pabūna, pasimato su tėvais. <...> (globotinio vardas) mama į darželį ateidavo (Janina).

Globėjos leidimas lankyti globotinį savo namuose parodo jos teigiamą poziciją globotinio tėvų atžvilgiu. Pasak Gvaldaitės (2017), globėjo gebėjimas būti empatiškam, pozityviam, supratingam vaiko tėvų atžvilgiu padeda vaikui išvengti įvairios įtampos ir susipriešinimo priimant save ir savo praeitį. Giedrimas ir kt. (2013) teigia, kad vaikams apie jų tėvus reikia suteikti tik pozityvią arba neutralią informaciją, nes tai svarbu jo asmenybei.

Galima teigti, kad ugdymo įstaigos irgi nėra nusiteikusios prieš globojamų vaikų tėvus ir leidžia bendrauti su globotiniaiais. Kauneckienė (2014) savo tyrimu atskleidė, kad vaikai nori tėvų artumo, laukia susitikimų, nors jie ir būna trumpi. O globėjos pozityvi laikysena biologinių tėvų atžvilgiu gali lemti sėkmingą vaiko globos procesą (Šivickytė, Žydžiūnaitė, 2008).

Suteikiama galimybė globotiniui bendrauti su broliais ir seserimis. Globojamiems vaikams svarbūs ryšiai ne tik su tėvais, bet ir broliais, seserimis. Pasak Giedrimo ir kt. (2013), daugumai vaikų atskyrimas nuo brolių, seserų reiškia vienu svarbiausių ir prasmingiausių santykių praradimą. Todėl globotojų suteikiama galimybė palaikyti globotinių ryšius ne tik su tėvais, bet ir su broliais ar seserimis yra labai svarbi. Tyrimo dalyvė Valė atskleidė, kad galimybė globotiniams bendrauti su broliu gali juos daug ko išmokyti:

Labai pradžiugino, kai berniukų mažasis brolis pas mus porą savaitių buvo. Tada vaikus mokėme broliškumo, aiškinome apie brolių, jo priežiūrą <...> (Valė).

Valės geranoriškumas siekiant suartinti ir sutvirtinti brolių tarpusavio ryšį gali padėti globotiniams kurti santykius su biologiniu broliu ilgalaikėje perspektyvoje: kai globotinių globa bus nutraukta, bus svarbus sukurtas emocinis ryšys. Pagal Giedrimą (2013), jeigu broliai su seserimis buvo atskirti ir dėl to negalėjo atsirasti stipraus emocinio ryšio, būtina sudaryti galimybes tą ryšį užmegzti ir jį vystyti. Kita tyrimo dalyvė Julija teigia, kad ne visada bendravimas su broliais ar seserimis teigiamai veikia globotinių mąstymą:

Mes juos išleidžiame su draugais pabūti ir su broliais <...>. Ir jeigu kažkur yra dar kiti broliai, su kuriais jie bendrauja, susisiekiama, keičiasi informacija bei žino, kaip gyvena, – vėl turime problemų. Mes vėl turime apginti savo šeimos taisykles ir išaiškinti vaikams, kodėl jos tokios sukurtos, nes ten yra palankesnės sąlygos sudarytos, čia yra griežtesnės (Julija).

Julija teigia, kad globotinių bendravimas su broliais ir seserimis, dalinimasis įvairia patirtimi, netinkamo elgesio perėmimas apsunkina globotinio priežiūrą. James ir kt. (2008) atliko tyrimą, kuris atskleidė, kad jei broliai ir seserys sustiprina elgesio problemas vieni kitiems,

jų kontaktavimas gali būti žalingas. Analizuojant kokybinio tyrimo duomenis atskleista, kad budintys globotojai suteikia visas galimybes globotiniams bendrauti su tėvais, tačiau būna atvejų, kai vaikai *šalinasi tėvų ir nenori su jais bendrauti*:

Su tėvu tai vienas iš vaikų išvis nenori susitikti, būtent su tėvu (Julija).

Gvaldaitės (2017) teigimu, kartais globotiniai vengia susitikti su biologiniais tėvais, nerodo noro su jais bendrauti, nes pyksta arba bėga nuo skausmingos praeities. Todėl globėjams tenka padėti vaikams priimti skaudžią tikrovę ir skatinti juos tėvams atleisti, su jais susitaikyti. Kita tyrimo dalyvė Valė teigia, kad patys tėvai neatvyksta susitikti su vaikais:

Man sunkiausia buvo paaiškinti vaikams, kodėl tėvai neateina į susitikimus su jais. Vaikai klausdavo, ar tėvai ateis susitikti, ar ne. Kelis kartus atvažiavome, neatėjo. Labai sunku vaikams paaiškinti, kodėl tėvai nenori su jais pasimatyti (Valė).

Tėvų nenorą bendrauti su vaikais gali įtakoti jų pačių pasyvumas ir iniciatyvos stoka, netinkamas gyvenimo būdas, priklausomybės, sveikatos problemos. Anot Gvaldaitės (2017), vaikai pasiilgsta tėvų, o santykio su jais poreikis ir svarba reiškiasi savo tėvų idealizavimu, jų elgesio pateisinimu. Giedrimas (2013) teigia, kad jeigu tėvai neatvyksta į susitikimą, reikia pasikalbėti su vaiku apie jo jausmus ir reakcijas.

Apibendrinant gautus kokybinio tyrimo duomenis galima teigti, kad budintys globotojai stengiasi kurti vaikams fiziškai ir emociškai saugią aplinką, kurioje, jų teigimu, vaikams suteikiamas dėmesys, teigiamos emocijos, kuriamas saugus, prieraišus ryšys bei artima šeimos ir namų aplinka. Kad vaikai fiziškai ir psichologiškai sveikai vystytųsi, budintys globotojai stengiasi patenkinti jų fiziologinius poreikius, suteikdami jiems visavertę mitybą, aprūpindami drabužiais, sukurdami vaikams asmeninę erdvę, kurioje jie turėtų galimybę patenkinti asmens privačios erdvės poreikį.

IŠVADOS

Apibendrinant analizuotą mokslinę literatūrą galima teigti, kad vaikų patirta nepriežiūra, psichologinis, fizinis smurtas, seksualinė prievarta ir netektis gali sukelti įvairių vaiko raidos vystymosi pasekmių. Trauminius išgyvenimus vaikai dažniausiai patiria biologinių tėvų namuose. Prievartą ir netinkamą elgesį patyrusiems vaikams būdingi specifiniai poreikiai, susiję su emocijų atpažinimo, supratimo ir išreiškimo trūkumu, menka vaiko saviverte, sutrikusiais santykiais su suaugusiaisiais ir bendraamžiais, atsiliekanti kognityvine branda, prasta savikontrolė, agresyviu elgesiu.

Tyrimas atskleidė, kad priimdami globojamus vaikus į savo namus budintys globotojai patenkina priklausomybės šeimai poreikį, nes stengiasi vaikams sukurti saugią šeimos aplinką, suteikia jiems dėmesį ir stengiasi pirmiausia laiduoti fiziologinį saugumą, užtikrindami baziųjų poreikių tenkinimą. Vėliau budintys globotojai bando vaikui suteikti psichologinį palaikymą, kurį svarbu patenkinti rūpinantis emociškai ir psichologiškai pažeistais vaikais. Globojamų vaikų poreikių tenkinimas stabilioje ir saugioje erdvėje suteikia jiems galimybes keistis ir tobulėti. Budinčių globotojų gebėjimas visapusiškai tenkinti vaiko poreikius padeda jiems ne tik augti, bet priimti save ir skausmingas patirtis, kurias reflektavę jie pradeda teigiamai save vertinti bei kurti pozityvius santykius su aplinkiniais. Todėl galima daryti prielaidą, kad nuo budinčių globotojų profesionalumo priklauso tolesnė vaiko socializacija. Tyrimo metu atskleista, kad budintys globotojai stengiasi užtikrinti tęstinumą palaikydami vaiko ryšį su jo / jos biologine šeima, suteikdami globotiniui galimybę bendrauti ne tik su biologiniais tėvais, bet ir su broliais ir seserimis. Tačiau analizuojant tyrimo dalyvių išsakytas patirtis išvelgiama, kad budintys globotojai yra linkę susipriešinti su globotinio biologiniais tėvais, nes globėjai linkę kaltinti pastaruosius dėl vaiko patirtų traumų ir žalojančios patirties.

LITERATŪRA:

1. Almas, A. N., Papp, L. J., Woodbury, M. R., Nelson, C. A., Zeanah, C. H., & Fox, N. A. (2020). The impact of caregiving disruptions of previously institutionalized children on multiple outcomes in late childhood. *Child development, 91*(1), 96–109.
2. Austerberry, H., Stanley, N., Larkins, C., Ridley, J., Fareilly, N. ir Hussein, S. (2013). Foster carers and family contact: foster carers' views of social work support. *Adoption & Fostering, 37*(2), 116–129.
3. Barkauskienė, R., Gervinskaitė-Paulaitienė, L., Čekuolienė, D., Adler, A. (2018). *Minimalias priežiūros priemonės gaunantys paaugliai: psichosocialinis funkcionavimas, mentalizacija ir trauminė patirtis*. Vilniaus universiteto leidykla.
4. Berrick, J. D., Skivenes, M. (2012). Dimensions of high quality foster care: Parenting Plus. *Children and Youth Services Review, 34*(9), 1956–1965.
5. Burvytė, S. (2015). Jaunų žmonių pasirengimas tėvystei ir motinystei. *Socialinis ugdymas, 41*, 45–63.
6. Caw, J., Sebba, J. (2014). *Team Parenting for Children in Foster Care*. London: Jessica Kingsley Publishers.
7. Darkwah, E., Asumeng, M., & Daniel, M. (2017). Caring for “Parentless” Children: an Exploration of Work Stressors and Resources as Experienced by Caregivers in Children’s Homes in Ghana. *International Journal of Child, Youth and Family Studies, 8*(2), 59–89.
8. Deveikienė, D., Giedrimas, Z., Lingienė, A. (2011). *Pakeliui į tėvystę: praktinė patirtis įgyvendinant globėjų ir įtėvių rengimo programą*. Vilnius.
9. Eggertsen, L. (2008). Primary factors related to multiple placements for children in out-of-home care. *Child Welfare, 87*(6), 71–90.
10. Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A.-M., Roisman, G. I. (2010) The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children’s externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Development, 81*(2), 435–456.
11. Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R., Ignatovič, E. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: Atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams*. Vilnius.
12. Greeson, J., Briggs, E., Kisiel, C., Layne, C., Ake, G., Ko, S., Gerrity, E., Steinberg, A., Howard, M., Pynoos, R., Fairbank, J. (2011). Complex Trauma and Mental Health in Children and Adolescents Placed in Foster Care: Findings from the National Child Traumatic Stress Network. *Child Welfare, 6*, 91–108.
13. Greeson, J., Briggs, E., Kisiel, C., Layne, C., Ake, G., Ko, S., Gerrity, E., Steinberg, A., Howard, M., Pynoos, R., Fairbank, J. (2011). Complex Trauma and Mental Health in Children and Adolescents Placed in Foster Care: Findings from the National Child Traumatic Stress Network. *Child Welfare, 6*, 91–108.

14. Gvaldaitė, L. (2017). Priėmimas globojant vaiką: patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 14, 48–63.
15. Gvaldaitė, L., Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstitutionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 12, 55–73.
16. Young, J. C., & Widom, C. S. (2014). Long-term effects of child abuse and neglect on emotion processing in adulthood. *Child Abuse Neglect*, 38(8), 1369–1381.
17. Ivanauskienė, F., ir Kliknaitė, J. (2008). Savanoriška vaikų globa: edukacinės vertės aspektas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(20), 151–156.
18. James, S., Monn, A., Plinkas, L., Leslie, L. K. (2008). Maintaining sibling relationships for children in foster and adoptive placements. *Children and Youth Services Review*, 30(1), 90–106.
19. Kairienė, B. (2005). Jaunuolių psichosocialinės raidos ypatumai dėl šeimoje patirtos agresijos. *Pedagogika*, 77, 119–123.
20. Kairienė, B. (2010). Vaikai, patyrę smurtą šeimoje. *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
21. Kauneckienė, D. (2014). *Vaikų, kuriems skirta laikinoji globa, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimas*. Magistro baigiamasis darbas. ŠU.
22. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo“. (2018). *Valstybės žinios*, Nr. 48-2578. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2b626f4fd5c11e796a2c6c63add27e9/asr>
23. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 17-589. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>
24. Liobikienė, T. N. (2016). *Krizių intervencija socialinio darbo praktikoje*. Vytauto Didžiojo universitetas: Versus aureus.
25. Makauskienė, V., Ivoškuvienė, R. (2008). *Mokinių mikčiojimo įveikimas: logopedo knyga*. Vilnius: Firidas.
26. Mills, R., Scott, J., Alati, R., O'Callaghan, M., Najman, J. M., & Strathearn, L. (2013). Child maltreatment and adolescent mental health problems in a large birth cohort. *Child abuse & neglect*, 37(5), 292–302.
27. Pasaravičienė, D. (2008). Savanoriškai vaikus globojanti šeima: auklėjimo savitumai. Magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas.
28. Pileckaitė-Markovienė, M., ir Lazdauskas, T. (2007). Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. Vilnius: Vaga.
29. Pivorienė, R. V., Šablevičienė, J. (2011). *Pamirštos šeimos*. Mentor Lietuva.
30. Pūras, D. (2012). *Institucinė globa – vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas*. Unated Nations Human Rights Office of the Hight Commissioner.

31. Pūras, D., Ulevičiūtė, I. (2010). Vaikų seksualinė prievarta ir jos pasekmės. *Visuomenės sveikata*, 3(50), 19–23.
32. Ruolytė-Verschoore, R., & Ruškus, J. (2012). Pradžią turi kurti pats: neįgaliųjų studentų dalyvavimas aukštosiose mokyklose Lietuvoje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 3, 71–94.
33. Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika*, 110, 103–114.
34. Samašonok, K., Juodraitis, A., & Gudonis, V. (2010). Globos namuose ir pilnose seimose gyvenančių paauglių asmenybės bruožų ir elgesio bei emocinių sunkumų ypatumai. *Ugdymo psichologija*, 21, 23–34.
35. Schofield, G., ir Beek, M. (2005). Risk and Resilience in Long-Term Foster-Care. *The British Journal of Social Work*, 35(8), 1283–1301.
36. Sruoga, V., ir Jakubkaitė, B. (2002). *Emocinė, fizinė ir seksualinė prievarta prieš vaikus*. Vilnius: UAB Adomo Jakšto spaustuvė.
37. Stražinskaitė, D. (2017). *Ne giminės vaikų ugdomosios funkcijos raiška*. Daktaro disertacija. Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
38. Šivickytė, A., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). Laikinių globėjų patirtys bendraujant su globojamo vaiko tėvais. *Socialinis darbas, patirtis ir metodai*, 2(2), 109–130.
39. Tureikytė, D., Žilinskienė, L., Davidavičius, A., Bartkevičiūtė, I., ir Dačkutė, A. (2008). *Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas*. Tyrimo ataskaita.
40. Wade, J., Biehal, N., Farrelly, N., Sinclair, I. (2011). *Caring for Abused and Neglected Children: Making the Right Decisions for Reunification or Long-Term Care*. London: Jessica Kingsley Publishers.
41. Widom, C. S., & Maxfield, M. G. (2001). *An Update on the „Cycle of Violence.“* Research in Brief.
42. Wozniak, D. F., & Allen, K. N. (2012). Ritual and performance in domestic violence healing: from survivor to thriver through rites of passage. *Culture, medicine, and psychiatry*, 36(1), 80–101.
43. Zbarauskaitė, A. (2009). *Globos namuose gyvenančių paauglių tapatumo išgyvenimas: biografinio pasakojimo interpretacinė analizė*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
44. Zuoza, R. (2013). Švietimo pagalba: norminių aktų analizė. *Socialinis ugdymas*, 2(34).
45. Žalimienė, L. (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
46. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*. Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija.
47. Žydžiūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams*. Vilnius: Vaga.

JULIJA EIDUKEVIČIŪTĖ, VAIDA MARKUCKIENĖ

EXPERIENCES OF EMERGENCY FOSTER CARERS IN
CREATING A CHILD-SAFE ENVIRONMENT

SUMMARY

Recently, a lot of attention has been paid to the implementation of child welfare in Lithuania: in mid-2018 the reform of child protection was launched. As the result of these reforms, taking a child from parents became not only difficult, but as a last resort and only possible when, considering the child's need for protection and the provision of temporary care and assistance given to the biological family, the situation remains unchanged or deteriorates. The modern concept of child care emphasises the priority of child care and family care; therefore, to help a child taken from an unsafe environment or left without parental care before returning him or her to a biological family or until permanent foster carers or adoptive parents are found, the emergency foster carers rush to help. Admitting a stranger, usually a child who has already been traumatised by life, into your home is a significant challenge, because it is the emergency foster carers on duty who are the first to experience aggressive or closed, problematic behaviour of the child. Given the number of children deprived of parental care, there is a lack of emergency foster carers who could take the children of families in a period of crisis into their families. The study was based on constructivist ontology and subjectivist interpretive epistemology. Six emergency foster carers with whom children had no kinship agreed to participate in the study. The aim of the study is to reveal the elements of a safe environment constructed by emergency foster carers when a child enters temporary care. During the child fostering process, the participants of the research try to create a physically and emotionally safe environment for children, providing a safe relationship and environment close to a family model in which the physiological needs of children are met, leisure time is organised, children are trained in various social skills, various specialists give support, and an unbroken relationship with the child's biological family is assured.

Keywords: *guardian on duty, child in foster care, care process.*